

527
(24)

[0-16]

~~7/27~~
8/20

K32/27

S. Naosa.

1/8

1

[16]

Some genealogy and history about mfathla tribe.
meloko la morena Hmalebuoi le Motshela.

Ngunda e le kgosi kwa Kapa a baa le basimane, ba babedi ba bona yo mogolo le yo monnye. Yo monnye go thwe Mazwe. Maswi a fapana le mogolle wa gagwe ka ntlha lekgetho la kgomo tsa lebollo. A raya mogolle wa gagwe a re le nna o nkgethise dikgomo ke ngwana kgosi. Ya nama ya fapana Mazwe a rutla le setshaba se sengwe a leba Port Elizabeth a thibelwa ke lewatle la India a isa Bophirima a baa a fitlha Lesotho.

Mazwe o tswile Kapa a nyetse mosadi wa Letsutsa, fa a fitlhile Lesotho a tsaya mosadi wa Mosotho, jaana ya ba basadi ba babedi. Ngwana wa mosadi wa Letsutsa ya ba Motlhasedi le kgaitسادie ya Letsutsa ya tswetseng Matsutsa a Katsibane. Motlhasedi a swela Lesotho nokeng ya Phutigatsana. Fa a sa na go swa Matebele a iphatlhosa ka phuti, a ne e ntse a bina tlou.

2

Kgoro ya Moletlane e neng e le yona e ntsi nakong tsa Mazwe (Musii) ka sesotho ya gana go bina Phuti, ya re, re bina (ndhlovu) tlou. Motlhasedi a tthatlangwa Boreneng ke Tselapedi monragwe go thwe Maila. Tselapedi le Maila ba tla ba aga Moletlane yo mogibidu. Fa Moletlane ba tla ba phatlalatswa ke tlala ba falella Mokwena ga morena Legwale Phalalong ya bona ba di ka ba thibelletse Ntswanale-metsing ba lema gangwe fela, ke gona ba tla fitlha Mokwena. Fa ba tloga Ntswanalemetsing ba ile ba yo tshela ko Tsheboge e kopanang le Thokwe, gona fa Tsheboge e kopanang le Thokwe mo tihareng tse nne tsa me'oso go pharogile Tshabana sa Mosito a le sa Mositwane sa leba Phalane. Mosito I a tswala Moilwe yo ditlogolo tsa gagwe di agileng Mmorogong le kwa Maile. Setshaba sa Mfatlha wa Maila le sa Seleka tsona tsa wela Mokwena.

Kgosi Legwale a mema Tselapedi le Maila mmotlana wabo go ya lwantsha Manyai kwa Messina. Ba ya ba gapa kgomo tsa Bonyai ba di isa Mokwena. Morena Legwale a tihaba tse dingwe ga irwa mokete; a laola batho ba gagwe gore banna ba bafaladi ba se ka ba

3 tshwengwa gope. Ke gona tshaba sa Tselapedi le Maila se buthologa se leba thabeng tsa Talepe (Ngwapa). Ba tloga Mokwena ka gore ba pitlagana. Ba fitlha ba agella Ngwapa. Maila go thwe o ne a ntse ka mabapi le tshabana sa gagwe. A thoma go tsomela manaka a ditlou go tla Borwa a se ke a tihola a ya go Tselapedi gape. Maila o ne a na le basadi ba bane fa go paka mosadi Moradu. Mosadi wa pele a tswala Mfatlha, ke ga tshaba sa Maila se fala mfatlha se re ga sa sa boyela yo Tselapedi. Ke gona se fitlha se tihoma motse fa thabeng ya Kgaphamadi. Maila a swa, ga busa Mfatlha nako e telle.

4 Mfatlha a nyala basadi ba buraro. Mosadi wa pele a tswa kwa Ngwapa e le wa mmina phuti, a tswala Nawa le Dioka. Mfatlha a swa ga sala go busa Nawa. Mfatlha yena o swetse gaufi le thaba tsa Kgaphamadi, o sule a tshabetswe ke tshabana sa gagwe. Go thwe ba ne ba tshabetswe ke Mapono a Moselekatse ka masa. E rile ba mo tlogela ba sia a re go bona le tla jewa ke boiyane ko le yang? Mosadi wa bobedi wa Mfatlha a tswala Ntladi le Kgwebane wa boraro mosadi a tswala Maruping. Nawa a tlhatlhama Mfatlha mo Boreneng, a nyala basadi ba bane. Yo go itsiweng ina la gagwe ke Mouputsana, mosadi wa lapa la bobedi boreneng ba Nawa. Mosadi pele wa Nawa a tsala Bogosi I le Nala mosetsanyana. Mouputsana mosadi wa bobedi wa Nawa a tsala Mmalebudi le basetsana ba babedi Imakgaruru le Mmadinotshe. Wa boraro a tswala mosimane ba re Morokolo fela wa bone mosadi a tsala Ramahase le Ramosito le Rakgukgwane. Bohosi I a nyala basadi ba bane, wa pele ke Matlang wa bobedi ke Mmamoloding, wa boraro ke Mmanthonne, fejane ke Leagajang yena ya tswetseng Rabohosi a le esi fela. Mmanthon e le Leaganang ke basadi ba Mogapi Kgwebane, ba ne ba tswa Motlhabatse. Basadi ba botlhe ba Bohosi I ba ne ba belega basetsana fela. Bana ba Mogapi monna wa ba Kgwebane. Mmanthonne e le wa lapa la pele, 5 Leagajang e le wa lapa la bobedi la Mogapi. Leagajang ke yena ya tsetseng Rabohosi II kapa Motshela ka leina le lengwe. Bohosi I mosadi wa gagwe Matlang wa lapa la pele ga a ka a belega mosimane, o belege basetsana fela, ke Diago, ke Keneilwe, ke Rankoto, ke

Mmamore le Mpele. Mmamoloding a tsala mosetsana fela ba re ke Moloding. Mmanthonne wa lapa la boraro a tsala basetsana fela, ke Nthonne le Setshiu. Mmanthonne e le mosadi wa ba Kgwebane Leagajang fejjane ya basadi ba Bohosi I a tsala Rabohosi (Motshela). Fa go paka bokokowa-kgudu bo Mmamotimedi, ba re Bohosi I o tsere Leagajang a ntse a le moimana, go thwe e ne e se tiro ya kgosi. Go thwe e ne e se tiro ya kgosi, go thwe e ne e le nyatsi ya motlhanka wa kgosi, jaana Bohosi I a mo tseela bontle ba gagwe. Fa Bohosi I a sa na go bolawa ke Bakgatla ba Pilane kwa Moseka ga tsewa borena ke Mmalebudi ngwana Mouputsana mosadi wa bobedi wa Bohosi I. Ke fa Motshela a nyanya e le mosimanyana. Mmalebudi a ba a buthologa le setshaba a ya ga Seleka fa go Bohosi I a sa na go bolawa Moseka.

Kwa Seleka ba Mfatlha ba fitlhile puso ya teng e le monate, e le boima. Go ne go busa Kobe kwa Seleka, jaana ga thwe basadi ba Mfatlha ba kgoro ya Kgwebane ba tihapela metsi, e bile ba sa itlhokomele. Kobe ke gona a laola gore tshaba sa ga Mfatlha se gudu ge ka ga se le maswe se thibela pula. Ke gona morena Mmalebudi a tla tloga le setshaba ba boyela morago, ba tla ba aga mo Mmakefapilwe. Mmalebudi a phutha magosana bo Morokolo, le Ramahase le bo-Ramosito, a ba begela gore e tla re fa Motshela ngwana Bogosi I a godile a mo naya setulo sa borena. Marena a gana bo-Morokolo le ka bo-Ramahase ba re, re ka se ka ra buswa ke ngwana wa nyatsi. Ke gona go tsoga phapano. Morokolo a nama a huduga le setshaba se sengwe le bona bo Ramahase le ka bo-Ramosito, le Rakgukgwane ba ya Lehurutse go fitlha Maletse. Mmalebudi a ya le setshaba se setseng Phalane.

Mmalebudi yena a nyetse basadi ba babedi wa pele ke Moradu, wa bobedi ke Mmamoneri Moradu e le wa setlhare, Mmamoneri e le wa moima. Mmalebudi ka Moradu a tsala Mogagola, Phatshwana, Mpopi, Katudi e le basimane, mosetsana wa bona e le Mmamosito. Mmalebudi ka Mmamoneri wa la bobedi a tsala Mminori e le mosimane, basetsana ke Mmakiwa, Ntlhalefeng, le Moeme, Tlhaku le Mmathole.

Bana ba Mmalebudi ba lapa la pele ke Mogagola, a nyala Madi mosadi wa Mafora ngwana Kgokong. Madi a mo tsalla bana, wa pele ke Tumagole a swa, e nne Ramabele, e nne Seipupi mosetsana, e nne Mmusi, e nne Tau, e nne Lefi fejana ya bana ba Mogagola ngwana Mmalebudi la Nawa.

8 Rabohosi II. Kapa Motshela a nyala basadi ba babedi ke Mokautwana wa Ba-Motlhabane. Bana ba gagwe ke Tselane mosetsana, le Bohosi II, Kelaotswe, Letlape le Mfete basimane, le Mmapadi mosetsana. Mabote mosadi wa lapa la bebedi la Rabohosi, bana ke Morola monna, basetsana ke Kgadile, ke Matlang, Halerong le Sani.

Kwa Mmamudu, Morena Mmalebudi fa a bona gore janong Rabohosi o bolotse ke monna a tsibisa Matebele a re, janong ke tloga setulo, ke bo neela Rabohosi. Jaana Rabohosi a nna kgosi fela a se ke a tlotlwa ja ka kgosi tsa pele. Bohosi bo ne bo ntse bo tshegeditswe ke Mmalebudi le Kobe, ba ntse ba mo eletsa gore tshaba se buswa jang. Ba tloga Mmamudu nageng ya Sekitla kgosi ya ba Gwadiba ba tla ba nna kguruletlhake. Mo Kguruletlhake ba tllhaselwa ke Letadi le tswa Bopedi. Makelepe ngaka ya Ba-Molefe mmina phuti a foka naga bolwetse ba falala, ba tsamaya. Ke gona ba tla go aga Mmamathule. Fa go paka bo-Mmamotimedi Kokakaba, go thwe borena ba Mfatiha vo sa la bo fapana fa go thoma go busa Rabohosi, a bo nawa ke Mmalebudi yo e ne e ntse e le morena go tloga Majweng a Mfatiha go fitlha Phalane le Mmamudu, le go boya ga Seleka. Go thwe e rile ga go thwe kgosi e tsetswe go bolelwa Rabohosi, marenana a gana ba re ga se kgosi, ga se ngwana Bohosi wa pele. Bohosi I e ne e le mogolle wa Mmalebudi boreneng.

Rabohosi le Mmalebudi e kile ya fapana ga ba le Tsiditsane bakeng sa borena, Rabohosi a tsaya tlhobolo a re ke thunya morena Mmalebudi. Mmalebudi ba re o ile a ikana ka rragwe ka Nawa a re, wena Motshela o ka se ke wa nthuntsha ka rre ka Nawa. Go thwe le go ngwana wa Mmalebudi Mogagola, o kile a re o mo thunya ka tlhobolo, a ba a mo supa a thuntsha fela kwa nageng.

10 Bohosi II a tlhotlhama Rabohosi boreng, fela borena ba gagwe ba fokola thata, bone bo tiiswa ke Ramabele ngwana morena Mogagola fa ba le Tsiditsane. Bohosi II a nyala Mfatse mosadi a le mongwe wa ba Kgwebane. Bana ke Nkileng mosadinyana, ke Titose monna, ke sebediose monna ke Motlhasedi monna ke Nthonne mosadinyana ke Pitere monna ke Sekgupi monna le Lofi eleng mosimane le Lepiki mosetsanyana.

Ramabele ngwana Mogagola tlogolo sa Mmalebudi a nyala Mmatlou mosadi wa Ba-Matsila mmina Kwena. Bana ke Seipupi mosadi, le Tshitshila (Radineo) le Kgaugelo basimane. Ga Mogagola a sa mo fapana le Rabohosi ke gona a tloga le karolo e ngwe ya Setshaba a tlo a ga motse fa Potwaneng. O ne a ne le Kobe Ntladi rangwana dikgosi, le Tselane ngwana Rabohosi wa pele ya neng a nyetswe ga Matsieng ke Segale.

11 Pusong Rabohosi Tsiditsane. Go kile ga tla Mokgatshane kgosi ya Ba-Mosetlha, a tlhaga a tswa ka Monyagole a ntse a gapa dikgomo tsa masala a Ba-Mfatlha. Janong Mokgatshane a tswela pele a ya kwa ba Mfatlha go ba kgethisa dikgomo. Fa go paka morena Bohosi II a ne ba Mosetlha ba ne ba tlhagetsa Tshaba sa Mfatlha matlho, ba bile ba ba bitsa masele. E rile fa a le gaufi le motse wa Tsiditsane, motho a re, T^u e mo. Kobe Ntladi mmina phuti rangwana dikgosi a ne ga se tau ke tawana. Kobe a letsa naka ya tholo a re, nteseng ke yo go bolaya Mokgatshane ke le esi, ke mosimanyana fela. Banna ba nama ba mmofa ka dikgole mo tlung, go thwe e bile o na a tsutsuba ka bogale; a bofellwa mo ntlung a yena le morena Mogagola. Ke gona go tsalwa Tau ngwana wa Mogagola.

12 Mokgatshane o na a le koloing ya tente, a na le sebakala se se tona se tshotse dikete (ditlhobolo). Fa a fitlha banna ba gagwe ba golola dipholo, ga tlhatlegwe dipitsi tsa dinama ke Bakgatla ba re re tla tsoga re bona Ba-Mfatlha go sele. Makelepe ngaka nyo ya marumo ya ga Mfatlha ya gatella Mokgatshane le sera sa gagwe ka boroko ba maimo. Banna ba Mfatlha ba tla bosiu koloing ya Bakgatla, ba inola nama tsa bona tsotlhe, ba di thothela ka kgorong.

Bakgatla fa ba tsoga ba re ba kgurumula mo dipitseng ba fitlhela moro fela, ba thoma go boifa. Ke gona ngaka Makelepe a pota-pota banna ba Mfatlha ka seditse sa kgama, ba tshwara pholo e ntsho ba e bolaya ka matswele, ba dika nama tsa yona mokgalong ba di fofela ka meno, fela mokgalo ga wa ka wa ngapa le fa a le mongwe wa bona. Ke gona morena Mmalebudi a kgetha dikgomo a re, di kganeleng go Bakgatla ba di tseye re bone.

13 Go thwe Mokgatshane ga a di tsaya.

Ngaka Makelepe o na a laetse gore Mokgatshane a elwe tlhoko fa ka ntsha metsi, ba mmona a ntsha metsi. Ke gona ngaka e yo go epela dimepa mo teng. Go thwe kgosi ya Mosetlha e rile fa e fitlha gae ga yona ya bo e sule. Gona mo Tsiditsane go swetse morena Motshela le morena Mmalebudi.

Ka ngwaga wa 1914 fa e le ntwaga ya Makgoga ga fitlha Mangesimane ka koloi tsa mello tsa bona ga Mfatlha e le bosiu, go thwe Marabele a ne a le mo Thaba-tshweu. Ba fitlha ba botsa bana ba mosadi-yo-ditsebe ba re, kgosi e kae? Ba bontshwa ga Bohosi II. Fa ba fitlha go Bohosi II ba re, ke wena kgosi a re awowa, ntlu ya kgosi sile. A ba bontsha ya morena Ramabele, ke gona ba fitlha ba rwala Ramabele ngwana Mogagola, a yo ba supegetsa mo Seburu se bothileng mo teng.

14 Ga Mogagola a tloga Tsiditsane a salwa ke Tshaba se sentsi marago. Ke a bone ba sa utlwane le Rabohosi boreng, ba Rabohosi ba ne ba re ba tseelwa boreng. Ke fa Mogagola a tloga a yo aga kwa Potwaneng, Kobe a mo sala morago. Kgoro ya Matshila bo-Ramaramane le Seabelo, le Mogofe ba latela. Bo-Kgabudi le Feilabaterere ba Makakaba ba tla, kgoro ya Kgwebane ya arogana ba bangwe bana ba Mmamokginwana ba tla Potwaneng. Mminoru mmotlana wa Mogagola wa lapa la bobedi a tla le lapa la gagwe. Segale Matsieng ya nyetseng Tselane moradi wa ntsha wa Rabohosi a tla aga Potwaneng.

15 Setshaba sa ferekana thata. Go ntse go le jalo fa Rabohosi a sule, Ramabele ngwana Mogagola a ya Tsiditsane, a bolela le Bohosi II gore Ba-Mfatlha ba batlelwe lefatshe. Ke gona ba ya kwa Majweng a Mfatlha tswaing la bona, ba bona gore naga yeo ga e ntle e na le dithaba thata, e bile ga e na masimo ke gona ba tla gumana naga ya Lebotlwane. Fa ba boya ba phutha Matebele ba ba begela; ke gona ba thoma naga ya Lebotlwane go e reka ka 1928. Ramabele a tloga a ntshisa batho dikgomo go fitlha Lewokeng la Mfelo le Motlhabatse, banna ba ntsha dikgomo tse ntsi, Ramabele a ba a tswara £2000 sefaleng sa Setshaba. E rile fa bo-Bohosi ba bona tsheletana ye ba re, ga re tlameng theko ya Lefatshe. Ramabele Setlogolo sa Mmalebudi a re kea gana gore e nnye, banna ba re ke e ntsi. Janong ke gona ba utlwana le Morena Erasmus yo a neng a ntse Lebotlwane. Ba reka naga go yena, tsatsi le ba e bofellang Belabela pela Makgowa, Morena Ramabele a gana fa a utlwa gore Lebotlwane e tla nna le tshelete ya dinamane, a gana fa pele ga Mastrata gore naga ya Erasmus e tloke dinamane. Banna ba Mfatlha le morona Bohosi II ba re, awoa phuti wena o tshwenya Makgowa ka dipotso tse ntsi. Mong wa lefatshe a ba bolella gore naga ya Lebotlwane o e rekisa £5000. Jaana ba thoma go reka lefatshe tshelete ya bona ya ba ya fitlha £4000. E rile fa e fitlhile £4000 lefathe la wa le wiswa ke tshelete ya dinamane. Janong ba thoma theko gape, go fitlha le ka jeno.

17 Setshaba sa Mfatlha borena ba sona bo fokotse thata ka baka la kgoro ya Nawa go tlhoka kutlwano. Monna yo ba reng Mmusi Nawa monnagwe Morena Ramabele bana ba Mogagola ke yena yo go thweng o fokodisa kgoro ya Nawa. Bohosi II o re Mmusi o rata go tseela Titose morwa wa gagwe le Tshitshila ngwana wa Ramabele borena. Tiro ya Mmusi mo setshabeng ke moruti fela. Borena ba kwa Mfatlha bo ka tiiswa fela ke Titose le Tshitshila fa ba le mo setshabeng. Fa e le Mmusi kgoro ya Nawa e ya mo weifa. Tshitshila ke yena ya kileng a kopanya bana ba Rabohosi ba ne ba fapane, go fapane Bohosi II le Mfete fejane yabo. Kgosana Tshitshila a mema kgoro ya Nawa le ya Ntladi go tla pitsong ya ba-mosate.

Mfete e rile a ema go bua a re, Bohosi II e rile a ile ga Seleka a re o tla mo nthuntsha ka tlhobolo. Bohosi II le yena a bolela a ke boletse jalo ka mabetwa ke pelo ka gore e rile ke lwala Mfete ngwana rre a se ke a ntlhola. Tshitshila e rile fa a bolela a re, Matebele lesang dipuo le tsholetse Bohosi II fa e le morena wa lona botlhe, a se ke a nyatswa ke batlhanka. Ka go utlwa jalo Bohosi II a bitsa Mmusi ka leina a re, Mmusi a o ka nthola mahetla, ntholeng mahetla. Mfete a ema a re ga a tihalose fa a re ntholeng mahetla. Bohosi II a re, ntholeng morwalo. Janong Tshitshila a malesela a re, Matebele le marena ba botlhe re bopeleng setshaba sa 18 Maila, le kwale melao dibukeng, ya rona bana. Bohosi II a bolela gor go tla bitwa masogana a otlhe a Mfatlha go kgone go kwalwa melao. Ramosi Ntladi e rile fa a bolela a re, fa e sa ntse e le maloba ka puso ya bo-Mmalebudi go ne go se na taba tse jaana mo mosate, motho o ne a ka tswarwa a kgwathiswa kgotleng a baa a jelwa kgomo. E rile bo osa kgoro ya Nawa ya etelana go supa poelano ya bona.

Janong fa Bohosi II a a swa, borena ba Mfatlha bo tla tshwanya thata, ka gore Titose ngwana gagwe le Tshitshila wa Ramabele ga ba fa gae, go setse bo-Mmusi ya sa utlwaneng le kgoro ya Nawa sentle, fela Ramabele ke yena Morena ya kileng a godisa borena ba Mfatlha a tlotla Bohosi II thata. Le ka jeno Ramabele o tshabjwa ke ba-Mfatlha thata le Mmusi le yena Morena Bohosi II; fa Ramabele a boletse molao wa mosate, ga gona ya ka tlhwang a bua. O godisa borena ba gabo thata.

END. S 527